S&P 3HW

Hoofdstuk 7: Het schoolkind

Tussen zes en twaalf jaar gaat een kind naar de lagere school. Het leert er lezen, schrijven en rekenen, maar ook veel over zichzelf: waar ben ik goed in, en hoor ik erbij? In dit hoofdstuk zie je hoe een schoolkind beweegt, hoe het logisch leert denken en zich leert inleven in een ander, en hoe het zijn zelfbeeld vormt.

Op die leeftijd wordt de groep heel belangrijk. Daarom gaan de laatste twee lessen over pesten: wat het is, wat het met kinderen doet, en wat je ertegen kunt doen.

Wat moet je kunnen?

- De motoriek van een schoolkind beschrijven, en uitleggen hoe ze de plaats in de groep beïnvloedt.
- De concreet operationele fase van Piaget uitleggen, en classificeren en conservatie herkennen en testen.
- Uitleggen wat inlevingsvermogen en egocentrisme zijn, hoe je ze test, en waarom inlevingsvermogen belangrijk is.
- Taakbewustzijn uitleggen, en hoe een schoolkind zijn zelfbeeld vormt door zich te vergelijken met de groep.
- De crisis van Erikson voor de schooltijd (activiteit of minderwaardigheid) toepassen op een voorbeeld, en kritiek op de theorie van Erikson geven.
- Uitleggen wat pesten is, het verschil met plagen, en de rol van pester, slachtoffer en omstanders.
- De gevolgen van pesten uitleggen, en wat omstanders, slachtoffers en de school ertegen kunnen doen.

Inhoud

1. Les 1: Groeien en bewegen
2. Les 2: Het denken van het schoolkind
3. Les 3: Je inleven in een ander
4. Les 4: Taakbewustzijn en zelfbeeld
5. Les 5: Erikson: activiteit of minderwaardigheid
6. Les 6: Pesten: wat is het?
7. Les 7: Pesten: gevolgen en aanpak

Vaktermen

Les 1: Groeien en bewegen

Wat moet je kunnen?

- ✓ Beschrijven hoe de motoriek van een schoolkind verbetert
- ✓ Uitleggen hoe sporten, schrijven en knutselen grove en fijne motoriek combineren
- ✓ Uitleggen hoe lichamelijke prestaties de plaats in de groep beïnvloeden

Wat denk jij?

Vraag 1 **Denk terug aan de lagere school. Wie werd er bij de turnles als eerste gekozen voor een ploeg, en wie als laatste? Waarom, denk je?**

Een schoolkind in beweging

Een kleuter leerde springen, fietsen en knippen. Een schoolkind wordt daar steeds beter in. Het wordt **leniger** en **sterker**, en het krijgt een **beter evenwicht**. Ook de **oog-handcoördinatie** gaat vooruit: de ogen en de handen werken beter samen, zodat een kind preciezer kan bewegen.

Daardoor kan een schoolkind grove en fijne bewegingen vloeiend combineren:

- **sporten**: lopen en tegelijk een bal vangen of dribbelen;
- **schrijven**: kleine, precieze lettertjes tussen de lijnen;
- **knutselen**: nauwkeurig knippen, vouwen en plakken.

Rond twaalf jaar beheerst een kind zijn bewegingen bijna zoals een volwassene. Niet iedereen is even goed in alles: het ene kind is een sterke turner, het andere een precieze tekenaar.

▶ **Video: scan de code met je gsm**

Klasse. (2011, 12 oktober). *Groei! 2: 6 jaar* [Video]. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=4UIXGA-Xjqc

In deze video volg je Ayoub (6 jaar) in het eerste leerjaar: op school, thuis en in de winkel. Kinderpsychiater Peter Adriaenssens legt uit wat je ziet. Ayoub komt terug in de volgende lessen.

Vraag 2 **Bekijk de video. Welke bewegingen zie je? Noteer minstens twee voorbeelden van grove en twee van fijne motoriek, met het tijdstip.**

Bewegen en erbij horen

Op de speelplaats en in de turnles zien kinderen meteen wie snel, sterk of handig is. Kinderen die goed zijn in sport, zijn vaak **populair**: ze worden graag gekozen en bewonderd. Een kind dat onhandig is of trager, valt sneller uit de boot.

Zo zie je dat de ontwikkelingsdomeinen elkaar beïnvloeden (hoofdstuk 2): de **fysieke** ontwikkeling bepaalt mee de plaats in de groep, en dus de **socio-emotionele** ontwikkeling. In les 4 zie je dat de groep ook het zelfbeeld van een kind vormt.

Oefenen

Vraag 3 **Is dit vooral grove of vooral fijne motoriek?**

Kies uit: Fijne motoriek · Grove motoriek

1. Een bal vangen terwijl je loopt

   Antwoord: _____

2. Een woord schrijven tussen twee lijnen

   Antwoord: _____

3. Over een bok springen in de turnles

   Antwoord: _____

4. Een papieren vliegtuigje vouwen

   Antwoord: _____

5. Een radslag maken

   Antwoord: _____

Vraag 4 **Lina (9 jaar) is niet sportief. In de turnles wordt ze altijd als laatste gekozen, en op de speelplaats speelt ze vaak alleen. Hoe kan haar motoriek haar socio-emotionele ontwikkeling beïnvloeden? En wat zou haar kunnen helpen?**

_____

_____

_____

_____

_____

Les 2: Het denken van het schoolkind

Wat moet je kunnen?

- ✓ Uitleggen wat de concreet operationele fase is, en wat een operatie is
- ✓ Uitleggen wat classificeren is, en hoe je het test
- ✓ Uitleggen wat conservatie is, en hoe je het test
- ✓ Het denken van een kleuter en van een schoolkind vergelijken

Wat denk jij?

Vraag 1 **Je toont een kind een prent met zes katten en twee honden. Je vraagt: "Zijn er meer katten, of meer dieren?" Wat antwoordt een kleuter van vijf, denk je? En een kind van acht?**

De concreet operationele fase

Je kent de fasen van Piaget uit hoofdstuk 4 en hoofdstuk 6. Een kleuter denkt nog **intuïtief**: hij gaat af op wat hij ziet, en op zijn gevoel. Rond zeven jaar komt een kind in de derde fase van Piaget: de **concreet operationele fase**. Ze duurt tot ongeveer twaalf jaar.

> **DEFINITIE**
> Een **operatie** is volgens Piaget een logische denkhandeling: iets in je hoofd doen, zoals ordenen, vergelijken of terugdraaien, in plaats van het echt te doen.

Een schoolkind kan dus logisch **redeneren**. Maar dat lukt vooral over **concrete** dingen: wat het kan zien, tellen of vastnemen. Abstract denken, over ideeën en mogelijkheden, komt pas in de volgende fase, in de adolescentie.

Twee nieuwe denkmogelijkheden zijn typisch voor deze fase: **classificeren** en **conservatie**. Een derde, je **inleven** in een ander, komt in les 3.

Classificeren

> **DEFINITIE**
> **Classificeren** is begrijpen dat een groep (katten) deel kan zijn van een grotere groep (dieren), en dat iets dus tot twee groepen tegelijk kan behoren.

Een kleuter kan al dingen in groepjes verdelen: de katten bij de katten, de honden bij de honden. Maar hij beseft nog niet dat een kat tegelijk een **kat** en een **dier** is. Een schoolkind beseft dat wel. Daarom antwoordt het bij de prent met katten en honden juist: er zijn meer dieren dan katten.

Zo kan een schoolkind ook redeneren: "Matteo is een kind. Kinderen zijn mensen. Dus Matteo is ook een mens."

Conservatie

Herinner je je Zara uit hoofdstuk 6? Ze dacht dat er meer limonade in een hoog, smal glas zat. Piaget testte dat met twee proeven:

	Test 1: de glazen	**Test 2: de blokjes**
Zo test je het	Twee gelijke glazen met evenveel water. Het kind ziet dat je één glas overgiet in een smaller, hoger glas.	Twee rijen van vijf blokjes, netjes onder elkaar. Het kind ziet dat je één rij verder uit elkaar schuift.
De vraag	"Waar zit het meeste water?"	"In welke rij liggen de meeste blokjes?"
Een kleuter	"In het hoge glas": hij kijkt alleen naar de hoogte.	"In de lange rij": hij kijkt alleen naar de lengte.
Een schoolkind	"Evenveel."	"Evenveel."

> **DEFINITIE**
> **Conservatie** is het inzicht dat een hoeveelheid gelijk blijft als alleen de vorm verandert.

Waarom lukt het een schoolkind wel? Het let op **twee kenmerken tegelijk**: het glas is hoger, maar ook smaller. En het kan de handeling in gedachten **terugdraaien**: "Als je het water terug giet, is het weer evenveel." Dat is een operatie.

▶ Video: scan de code met je gsm

MINDF*CK. (2021, 9 december). *De logica van het kinderbrein* [Video]. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=qkfBXPAiZ_o

Bekijk de video tot 5:26. Een onderzoeker deelt de inhoud van zijn lunchtrommel met jonge kinderen.

Vraag 2 **Welke drie conservatieproeven zie je? Wat antwoorden de kinderen, en wat zou een schoolkind antwoorden? Leg uit waarom.**

Leren met concrete dingen

Een schoolkind denkt logisch, maar vooral over wat het kan zien en vastnemen. Dat zie je ook in de klas van Ayoub uit les 1.

▶ Video: scan de code met je gsm

Klasse. (2011, 12 oktober). *Groei! 2: 6 jaar* [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=4UIXGA-Xjqc&t=2m21s

Drie fragmenten uit de video:

1. De juf speelt een toneeltje: ze schenkt thee in een echt kopje en drinkt ervan. Daarna leren de kinderen het woord "thee" lezen (2:21 tot 3:55).
2. De kinderen leren rekenen met concreet materiaal (4:45). "Het kind leert dat de wereld logisch in elkaar zit", zegt de stem.
3. Thuis spreekt mama af: "Als je nu heel stilletjes gaat slapen, dan krijg jij een sticker" (12:38).

Vraag 3 **Hoe helpen de juf en de mama Ayoub om logisch te denken? Gebruik het begrip concreet operationele fase.**

Oefenen

Vraag 4 **Antwoordt dit kind zoals een kleuter of zoals een schoolkind?**

Kies uit: Kleuter · Schoolkind

1. Je giet een glas melk over in een breed, laag glas. Ella zegt: "Nu is er minder."

   Antwoord:

2. Je plet een bal klei tot een pannenkoek. Ruben zegt: "Het is nog altijd evenveel klei, je hebt hem alleen platgedrukt."

   Antwoord:

3. Je toont vijf rozen en twee tulpen. Je vraagt of er meer rozen of meer bloemen zijn. Noor zegt: "Meer rozen."

   Antwoord:

4. Bilal zegt: "Een mus is een vogel, en vogels zijn dieren. Dus een mus is ook een dier."

   Antwoord:

5. Je schuift één rij muntjes uit elkaar. Jonas zegt: "Die rij heeft er meer, want ze is langer."

   Antwoord:

Vraag 5 **Je wilt testen of je neefje van zes al conservatie begrijpt, met twee balletjes klei. Beschrijf stap voor stap hoe je de test doet, welke vraag je stelt, en welk antwoord toont dat hij conservatie begrijpt.**

Les 3: Je inleven in een ander

Wat moet je kunnen?

- ✓ Uitleggen wat egocentrisme en inlevingsvermogen zijn
- ✓ Beschrijven hoe je inlevingsvermogen test, met de bergtest en de Sally-en-Anne-test
- ✓ Uitleggen waarom inlevingsvermogen belangrijk is voor de omgang met anderen

Wat denk jij?

Vraag 1 **Een kleuter belt met zijn oma. Oma vraagt: "Wat heb je vandaag gemaakt?" De kleuter houdt zijn tekening voor de telefoon en zegt: "Dit!" Waarom doet hij dat, denk je?**

Egocentrisme en inlevingsvermogen

Egocentrisme	alles bekijken vanuit je eigen standpunt, omdat je je nog moeilijk kunt voorstellen dat een ander iets anders ziet, denkt of weet. Dat is niet hetzelfde als egoïstisch zijn: het kind doet het niet expres.
Inlevingsvermogen	je kunnen voorstellen wat een ander ziet, denkt en voelt. Met een ander woord: empathie.

Volgens Piaget denkt een kleuter nog **egocentrisch**. Een schoolkind kan zich steeds beter **inleven** in een ander: het kan het standpunt van iemand anders innemen.

Hoe test je dat?

De bergtest

Piaget zette een kind voor een maquette van drie bergen, met bijvoorbeeld een huisje op de ene en een boom op de andere. Aan de andere kant van de maquette zat een pop. Hij vroeg het kind: "Wat ziet de pop?"

	Een kleuter	Een schoolkind
Wat zegt het?	Beschrijft wat hij **zelf** ziet.	Beschrijft wat **de pop** ziet: "Zij ziet de boom vooraan, en het huisje niet."
Waarom?	Egocentrisme	Inlevingsvermogen: het kind neemt het standpunt van de pop in.

De Sally-en-Anne-test

Twee poppen spelen een verhaaltje. Sally legt haar bal in een mandje en gaat naar buiten. Terwijl ze weg is, neemt Anne de bal en legt hem in een doos. Dan komt Sally terug.

Vraag 2 **Waar zal Sally haar bal zoeken? Noteer je antwoord, en leg uit waarom.**

Onderzoekers gebruiken dit verhaaltje om te testen of een kind begrijpt dat een ander iets anders kan denken dan hijzelf. De meeste kinderen lossen het op rond **vier à vijf jaar**, en daarna worden ze er steeds beter in.

Voor sommige kinderen met **autisme** blijft het langer moeilijk om in te schatten wat een ander denkt. Dat wil niet zeggen dat ze niet om anderen geven: het aanvoelen van de gedachten van een ander gaat bij hen anders.

Waarom is inlevingsvermogen belangrijk?

Vraag 3 **Waarom is inlevingsvermogen zo belangrijk voor de sociale ontwikkeling van een kind? Noteer je antwoord in één minuut, en vergelijk daarna met je buur.**

▶ **Video: scan de code met je gsm**

Klasse. (2011, 12 oktober). *Groei! 2: 6 jaar* [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=4UIXGA-Xjqc&t=7m39s

Herinner je je Ayoub uit les 1? Thuis helpt zijn broer Ibrahim (8 jaar) hem met zijn dictee: Ibrahim zegt woordjes, en Ayoub schrijft ze op (7:39). Volgens Peter Adriaenssens zou een kleuter dat heel moeilijk vinden.

Vraag 4 **Waarom lukt het Ayoub wel om zo samen te werken met zijn broer?**

Oefenen

Vraag 5 **Is dit egocentrisme, of inlevingsvermogen?**

Kies uit: Egocentrisme · Inlevingsvermogen

1. Mila (4 jaar) verstopt zich door haar ogen dicht te doen: "Nu zie je mij niet!"

   Antwoord:

2. Daan (9 jaar) ziet dat zijn vriend stil is na de toets, en vraagt of het slecht ging.

   Antwoord:

3. Yasmine (3 jaar) wil haar knuffel aan papa geven om hem te troosten, omdat zij er zelf rustig van wordt.

   Antwoord:

4. Sara (10 jaar) legt een spelletje uit aan haar kleine broer, en gebruikt woorden die hij kent.

   Antwoord:

Les 4: Taakbewustzijn en zelfbeeld

Wat moet je kunnen?

- ✓ Uitleggen wat taakbewustzijn is, en hoe het groeit tussen vier en zeven jaar
- ✓ Uitleggen hoe een schoolkind zijn zelfbeeld vormt door zich te vergelijken met de groep
- ✓ De vijf aspecten van het zelfbeeld noemen, met een voorbeeld

Wat denk jij?

Vraag 1 **Een kleuter speelt wat hij leuk vindt. Een kind van acht maakt eerst zijn huiswerk af, ook al heeft het er geen zin in. Wat is er veranderd, denk je?**

Taakbewustzijn

Definitie

Taakbewustzijn is het besef dat een taak volledig en goed afgewerkt moet worden, ook als ze niet leuk is.

Een schoolkind wordt ook **leergierig**: het wil nieuwe dingen leren en vaardigheden oefenen. En het wordt **prestatiegericht**: het wil tonen waar het goed in is, en een bijzondere plaats in de groep krijgen. De beste van de klas, de snelste loper, de mooiste tekening. Sommige kinderen zoeken die plaats op een andere manier: door stoer te doen, of door te pesten (les 6).

Een experiment: oefenen voor een test

Onderzoekers aan de Universiteit van Queensland (Australië) lieten kinderen van vier tot zeven jaar met drie spelletjes spelen. Ze zeiden erbij dat er straks een test kwam over één van die spelletjes. Speelden de kinderen dat spel langer, om te oefenen?

Vraag 2 **Op welke leeftijd kiezen kinderen er zelf voor om het testspel te oefenen, denk je? Waarom?**

Ayoub in het eerste leerjaar

▶ **Video: scan de code met je gsm**

Klasse. (2011, 12 oktober). *Groei! 2: 6 jaar* [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=4UIXGA-Xjqc&t=58s

Bekijk de video over Ayoub uit les 1 van 0:58 tot 6:18. Denk daarbij terug aan Simon in de kleuterklas (hoofdstuk 6).

Vraag 3 **Wat is er anders in de klas van Ayoub dan in de kleuterklas? Waar zie je taakbewustzijn, en waar is het er nog niet?**

Het zelfbeeld

DEFINITIE

Je **zelfbeeld** is hoe je jezelf ziet: wat voor iemand je bent, en waar je goed en minder goed in bent.

Een schoolkind brengt veel tijd door met andere kinderen. Het **vergelijkt** zich voortdurend met hen: wie leest sneller, wie is sterker, wie heeft meer vrienden? Zo ontdekt het zijn **talenten** en zijn **beperkingen**, en zo vormt het zijn zelfbeeld.

Dat zelfbeeld verandert met de leeftijd:

— een jong kind beschrijft zichzelf met **uiterlijke** kenmerken: "Ik ben een jongen, ik ben zes, ik heb bruin haar";
— vanaf ongeveer **negen jaar** beschrijft het zijn **eigenschappen en talenten**, ook de minder goede: "Ik ben goed in voetbal, maar niet in rekenen. Ik word snel boos."

Vijf aspecten van het zelfbeeld

De Amerikaanse psychologe Susan Harter onderzocht waarop kinderen hun zelfbeeld baseren. Ze vond vijf aspecten:

Aspect	Voorbeeld
Schoolse vaardigheden	Ik ben goed in taal, maar minder in wiskunde.
Sociale aanvaarding	Ik heb veel vrienden; ik hoor erbij.
Uiterlijk	Ik vind mezelf mooi, of ik ben niet tevreden over mijn lichaam.
Sportieve prestaties	Ik ben snel en sterk, of ik ben onhandig met een bal.
Gedrag	Ik ben rustig, wild, verlegen of zelfzeker.

Een gezond zelfbeeld betekent niet dat je overal goed in bent. Het betekent dat je weet waar je sterk in bent, en aanvaardt dat je niet alles even goed kunt.

Ook ouders helpen een kind om zichzelf te leren inschatten. Als Ayoub vraagt of hij vandaag stickers verdiend heeft, vraagt zijn mama: "Wat denk je zelf?" (12:38 in de video).

Oefenen

Vraag 4 **Over welk aspect van het zelfbeeld gaat deze zin?**

Kies uit: Gedrag · Schoolse vaardigheden · Sociale aanvaarding · Sportieve prestaties · Uiterlijk

1. "Ik mag altijd meespelen op de speelplaats."

   Antwoord: _____

2. "Ik haal goede punten voor Frans."

   Antwoord: _____

3. "Ik ben de snelste van de klas op de 60 meter."

   Antwoord: _____

4. "Ik word snel kwaad als iets niet lukt."

   Antwoord: _____

5. "Ik vind mijn krullen mooi."

   Antwoord: _____

Vraag 5 **Levensloopboek: op fiche 6 "Ik als schoolkind" schrijf je een dagboekfragment als jezelf op die leeftijd. Bereid het nu voor: hoe voelde jij je als schoolkind? Waar was je goed in, en waarin minder? Gebruik de vijf aspecten van het zelfbeeld.**

_____

_____

_____

_____

_____

Les 5: Erikson: activiteit of minderwaardigheid

Wat moet je kunnen?

- ✓ De crisis van de schooltijd volgens Erikson noemen, met de twee polen
- ✓ Uitleggen hoe ouders en leerkrachten de crisis goed of minder goed laten aflopen
- ✓ De crisis toepassen op een casus
- ✓ Positieve en negatieve kritiek op de theorie van Erikson geven

Wat denk jij?

Vraag 1 **Een kind haalt telkens slechte punten voor rekenen, hoe hard het ook oefent. Wat kan dat doen met hoe het over zichzelf denkt? En wat zou het kunnen helpen?**

De vierde crisis

Je kent de theorie van Erik Erikson uit hoofdstuk 4, hoofdstuk 5 en hoofdstuk 6. In de schooltijd komt de vierde crisis: **activiteit** (ook: werklust of vlijt) tegenover **minderwaardigheid**.

Een schoolkind leert veel nieuwe vaardigheden: lezen, rekenen, sporten, samenwerken. En het vergelijkt zich met de anderen (les 4). De vraag is: ziet het zichzelf als iemand die dingen goed kan, of als iemand die tekortschiet?

	Activiteit	**Minderwaardigheid**
Het kind	leert dat het dingen goed kan, en vertrouwt op wat het kan	ziet zichzelf als iemand die weinig goed kan
Ouders en leerkrachten	hebben aandacht voor zijn talenten; fouten zijn leermomenten	laten het kind alleen met zijn mislukkingen; zien vooral wat niet lukt
Gevolg	een gevoel van **competentie**: ik kan iets. Het kind aanvaardt ook dat het niet overal goed in is.	een **gevoel van minderwaardigheid** en weinig zelfvertrouwen

DEFINITIE

Competentie is het gevoel dat je bekwaam bent: dat je iets goed kunt.

Ook hier gaat het om een **evenwicht**: een kind dat nooit ervaart dat iets niet lukt, leert zijn grenzen niet kennen. Maar als het te vaak faalt, zonder dat iemand het helpt, weegt de negatieve pool door.

Een casus

Lars was een vrolijke, drukke kleuter. In het eerste leerjaar krijgt hij de diagnose ADHD. In de klas kan hij moeilijk stilzitten en vergeet hij vaak zijn taken. Hij hoort elke dag opmerkingen: "Lars, zit stil!", "Lars, alweer vergeten?" Zijn punten zijn laag. Bij de turnles wordt hij als laatste gekozen, omdat hij "altijd de regels vergeet". Sommige ouders zeggen dat hij "slecht opgevoed" is.

Vraag 2 **Bespreek de casus met de theorie van Erikson. Hoe reageert de omgeving op Lars, en wat zou hem kunnen helpen?**

Ayoub en de volwassenen

▶ Video: scan de code met je gsm

Klasse. (2011, 12 oktober). *Groei! 2: 6 jaar* [Video]. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=4UIXGA-Xjqc&t=3m55s

Drie fragmenten uit de video over Ayoub (les 1):

1. Ayoub leert lezen en schrijven. Peter Adriaenssens: "Dit zijn nog hele jonge hersenen. Je mag niet te snel te veel van zo'n kind verwachten." (3:55)
2. Saousan heeft de hele tijd gespeeld met Ines, en maar één werkje af. De juf zegt: "Dat vond ik niet fijn, hoor." (5:29)
3. Ayoub vraagt of hij vandaag stickers verdiend heeft. Mama zegt dat hij braaf was, maar ook een paar momenten stout. Als hij stil gaat slapen, krijgt hij er een. (12:38)

Vraag 3 **Hoe helpen de volwassenen deze kinderen om de pool activiteit te bereiken, en niet minderwaardigheid?**

Kritiek op de theorie van Erikson

De theorie van Erikson wordt veel gebruikt, maar ze krijgt ook kritiek:

- **Positief**: ze biedt een positieve kijk op de mens. Volgens Erikson kun je je hele leven blijven groeien, tot in de ouderdom. En de fasen zijn herkenbaar: ouders, leerkrachten en hulpverleners kunnen ze gebruiken om te kijken hoe een kind zich socio-emotioneel ontwikkelt.
- **Negatief**: de theorie is vooral **westers**. Ze past bij een samenleving waarin je jezelf zo goed mogelijk wilt ontplooien, en minder bij culturen waar je levensloop meer vastligt. En de begrippen zijn **vaag**: hoe meet je of iemand "competent" is, of "minderwaardig"? Daardoor is de theorie moeilijk wetenschappelijk te testen.

Oefenen

Vraag 4 **Is dit positieve of negatieve kritiek op de theorie van Erikson?**

Kies uit: Negatieve kritiek · Positieve kritiek

1. Volgens de theorie kan een mens groeien tot in de ouderdom.

   Antwoord: _____

2. De theorie past minder bij culturen waarin het leven meer vastligt.

   Antwoord: _____

3. De begrippen zijn vaag, en daardoor moeilijk te testen.

   Antwoord: _____

4. De fasen zijn herkenbaar, en bruikbaar om de ontwikkeling van een kind te volgen.

   Antwoord: _____

Vraag 5 **Bij welke levensfase hoort deze crisis van Erikson?**

Kies uit: Baby · Kleuter · Peuter · Schoolkind

1. Vertrouwen of wantrouwen

   Antwoord: _____

2. Zelfstandigheid of twijfel en schaamte

   Antwoord: _____

3. Initiatief of schuld

   Antwoord: _____

4. Activiteit of minderwaardigheid

   Antwoord: _____

Les 6: Pesten: wat is het?

Wat moet je kunnen?

- ✓ Je mening over stellingen over pesten beargumenteren, en aanvullen met informatie uit artikels
- ✓ Uitleggen wat pesten is, en hoe het verschilt van plagen
- ✓ De rol van de pester, het slachtoffer en de omstanders beschrijven

Wat denk jij?

In de lagere school wordt de groep heel belangrijk (les 4). Dat heeft ook een keerzijde: pesten. Iedereen heeft er een mening over. Wat is de jouwe?

Zeven stellingen over pesten:

- **A** Plagen is hetzelfde als pesten.
- **B** Maar een kleine minderheid van de kinderen en jongeren krijgt met pesten te maken.
- **C** Wie gepest wordt, is een zwakker of onzeker kind.
- **D** Pesters zijn gewoon ettertjes.
- **E** Als het echt erg was, zouden slachtoffers het wel vertellen aan een volwassene.
- **F** Pesten hoort bij de kindertijd: je wordt er sterker van.
- **G** Niet ingrijpen als iemand gepest wordt, is laf.

Vraag 1 **Kies drie stellingen. Ben je akkoord of niet? Leg telkens in één of twee zinnen uit waarom.**

Wat is pesten?

DEFINITIE

Pesten is iemand herhaaldelijk en met opzet lastigvallen, terwijl er een machtsverschil is: het slachtoffer kan zich moeilijk verdedigen.

Drie kenmerken maken van iets pesten:

- het gebeurt **herhaaldelijk**: niet één keer, maar telkens opnieuw;
- het gebeurt **doelbewust**: met opzet, om iemand pijn te doen;
- er is een **machtsverschil**: de pester is sterker of ouder, staat er met meer, of is populairder. Daardoor kan het slachtoffer zich moeilijk verdedigen.

Pesten kan op veel manieren: slaan of duwen, spullen afpakken, uitschelden of uitlachen, roddelen, iemand buitensluiten, of online, met berichten, foto's of nepaccounts. Dat laatste heet **cyberpesten**.

Plagen of pesten?

	Plagen	Pesten
Hoe vaak?	af en toe	herhaaldelijk, vaak lang
Waarom?	voor de grap: allebei lachen	om de ander pijn te doen
Machtsverschil?	nee: gelijkwaardig, je kunt iets terugzeggen	ja: het slachtoffer kan zich moeilijk verdedigen
Stoppen?	stopt als de ander het niet leuk vindt	gaat door, ook als de ander het niet leuk vindt

Plagen kan omslaan in pesten. Wie bepaalt waar de grens ligt? Niet wie het "maar voor de grap" doet, maar wie het ondergaat.

Pester, slachtoffer en omstanders

Bij pesten zijn er altijd meer mensen betrokken dan de pester en het slachtoffer.

Pester	is vaak populair, en wil macht en status in de groep. Sommige kinderen worden zelf gepest en pesten ook anderen: die zijn vaak impulsief en kwetsbaar.
Slachtoffer	iedereen kan slachtoffer worden. Kinderen die bang of boos reageren, of weinig vrienden hebben die hen steunen, lopen meer risico.
Omstander	wie het pesten ziet of ervan weet, zonder pester of slachtoffer te zijn. Omstanders kunnen het pesten **versterken**, door mee te lachen, mee te doen of niets te doen. Of ze kunnen het **verminderen**, door op te komen voor het slachtoffer.

Ruzie of pesten?

▶ **Video: scan de code met je gsm**

Klasse. (2011, 12 oktober). *Groei! 2: 6 jaar* [Video]. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=4UIXGA-Xjqc&t=10m49s

Op de speelplaats leren kinderen vriendschappen sluiten. Volgens Peter Adriaenssens ontmoeten ze daar ook "de grote frustraties: ruzies, pesterijen, pijnlijke conflicten". In de video zie je hoe de juf bij kinderen die overstuur zijn op hun hoogte gaat zitten, en rustig met hen praat (6:18). Maar niet elke ruzie is pesten.

Ayoub (6 jaar) en zijn grote broer Ibrahim (8 jaar) knikkeren samen. Met een glimlachje plaagt Ayoub zijn broer, tot Ibrahim begint te roepen: "Ik wil verder spelen! Ik haat dat!" Hij ligt huilend op de grond. Mama neemt het speelgoed af: ze hadden samen ruzie, dus ze dragen samen het gevolg (10:49).

Vraag 2 **Is dit pesten? Gebruik de drie kenmerken van pesten.**

Pesten in het nieuws

Wat zeggen onderzoekers, scholen en ervaringsdeskundigen? Hieronder staan artikels over pesten uit de krant en van onderzoekers. Ze worden geregeld vervangen door nieuwe artikels.

Kijk terug naar je antwoord op vraag 1: de drie stellingen die je koos. Lees de artikels hieronder, of minstens twee ervan.

1. Basisschool uit Snaaskerke wint prijs met buddy's tegen pesten (VRT NWS, 6 februari 2026). Een basisschool laat leerlingen van het zesde leerjaar opkomen voor jongere kinderen, en won daarmee een prijs.
2. "Kijk niet weg": STIP IT-actie tegen pesten richt zich tot omstanders, maar hoe moet je reageren als getuige? (VRT NWS, 9 september 2024). Een actie vraagt aan wie pesten ziet om niet weg te kijken, en legt uit wat je dan kunt doen.
3. Minister Demir wil scholen verplichten om antipestbeleid in te voeren, na nieuwe oproep Vlaamse Scholierenkoepel (VRT NWS, 17 januari 2025). Leerlingen vragen dat elke school een plan tegen pesten heeft, en de minister wil dat verplichten.
4. "Volg kinderen zeker 8 maanden op en kijk in hun smartphone": dit kan je doen als je dochter of zoon wordt gepest (VRT NWS, 8 december 2025). Een directeur geeft tips aan ouders van een kind dat gepest wordt, thuis en online.
5. Onderzoek: pestkoppen op middelbare school populairder (NOS, 16 januari 2018). Onderzoekers ontdekten dat pesters in het middelbaar vaak populair zijn, en wie opkomt voor een slachtoffer juist niet.
6. Pesten voorkomen begint bij de leraar (Klasse, 6 oktober 2026). Een professor legt uit wat pesten precies is, wie erbij betrokken is en wat leraren en scholen ertegen kunnen doen.
7. Kinderen geven advies om cyberpesten te voorkomen (Learning Corner (Europese Unie), 8 december 2025). Meer dan 6.000 Europese jongeren van 12 tot 17 jaar beantwoordden vragen over online pesten en gaven tips om het te voorkomen.
8. VGC investeert 2,6 miljoen euro in strijd tegen pesten op Brusselse scholen (Bruzz, 7 juli 2026). Brussel geeft geld aan Nederlandstalige scholen voor projecten tegen pesten en voor rustige plekken op school.

Vraag 3 **Vind je in de artikels een argument dat je mening bevestigt, of juist tegenspreekt? Schrijf bij elke stelling het argument, en het nummer van het artikel. Pas je mening aan als dat nodig is.**

Les 7: Pesten: gevolgen en aanpak

Wat moet je kunnen?

- Weten hoe vaak pesten voorkomt bij Vlaamse kinderen en jongeren
- De gevolgen van pesten op korte en lange termijn uitleggen
- Uitleggen wat omstanders, slachtoffers en de school tegen pesten kunnen doen
- De gevolgen van pesten verklaren met de theorie van Erikson

Wat denk jij?

Vraag 1 **Hoeveel kinderen in Vlaanderen worden gepest, denk je? Eén op de twintig, één op de tien, of meer?**

De gevolgen van pesten

Pesten is niet "gewoon iets wat bij de kindertijd hoort". Het kan zware gevolgen hebben, en die kunnen lang duren, soms tot in de volwassenheid:

- **op school**: wie gepest wordt, haalt vaak minder goede punten, gaat met tegenzin naar school, of verlaat de school vroeger;
- **voor de gezondheid**: angst, depressieve gevoelens, eenzaamheid, weinig zelfvertrouwen;
- **niet alleen voor het slachtoffer**: ook pesters en getuigen lopen meer risico op problemen.

Toch vertellen veel slachtoffers niet dat ze gepest worden. Ze schamen zich, of ze zijn bang dat het pesten erger wordt als een volwassene ingrijpt. Daarom klopt stelling E niet: dat een kind niets zegt, wil niet zeggen dat het niet erg is.

Pesten en Erikson

Jana (10 jaar) wordt elke dag uitgelachen om haar kleren en haar bril. Haar spullen worden afgepakt, en op de speelplaats wordt ze geduwd. Als ze het aan de juf vertelt, zegt die: "Je moet wat meer voor jezelf opkomen." Jana is nu vijftien. Het pesten is al lang gestopt, maar ze blijft onzeker en durft weinig.

Vraag 2 **Leg met de theorie van Erikson uit welke invloed het pesten op Jana heeft.**

Wat kun je doen tegen pesten?

Omdat pesten een groepsgebeuren is, kan de groep het ook stoppen.

- **Als omstander** heb je meer macht dan je denkt. Keur het pesten openlijk af: vaak stoppen pesters als de groep zich tegen hen keert. Durf je dat niet? Zeg dan aan het slachtoffer dat je het niet oké vindt, en dat hij of zij welkom is. Of vertel het aan een volwassene die je vertrouwt.
- **Als slachtoffer**: het is niet jouw schuld. Praat erover met iemand die je vertrouwt: een vriend, je ouders, een leerkracht of de leerlingenbegeleiding. Je verhaal doen lucht op, en dan kan er iets veranderen.
- **De school** kan een duidelijk plan tegen pesten hebben, ervoor zorgen dat leerlingen het makkelijk kunnen melden, en leerlingen zelf laten meehelpen, bijvoorbeeld als buddy.

Word je zelf gepest, of zit je ergens mee? Je kunt ook anoniem praten met **Awel**: bel **102**, of chat via awel.be.

Oefenen

Vraag 3 **Maakt deze reactie het pesten eerder erger, of helpt ze het te stoppen?**

Kies uit: Helpt het te stoppen · Maakt het erger

1. Iedereen lacht mee met de grap over Tims kapsel.

   Antwoord: _____

2. Een paar klasgenoten zeggen samen: "Stop, dat is niet grappig."

   Antwoord: _____

3. Sara ziet dat Ella alleen staat, en vraagt of ze bij hen komt staan.

   Antwoord: _____

4. In de klaschat stuurt iemand een foto door om Noah uit te lachen. Niemand reageert.

   Antwoord: _____

5. Daan vertelt aan zijn mentor dat een klasgenoot elke dag wordt uitgescholden.

   Antwoord: _____

Vraag 4 **Kijk terug naar je antwoorden op de stellingen in les 6. Over welke stelling ben je van mening veranderd, of heb je nu een beter argument? Leg uit.**

_____

_____

_____

_____

_____

Vaktermen

Classificeren
Begrijpen dat een groep (katten) deel kan zijn van een grotere groep (dieren).

Competentie
Het gevoel dat je bekwaam bent, dat je iets goed kunt.

Concreet operationele fase
De derde fase van Piaget (ongeveer 7 tot 12 jaar): het kind redeneert logisch over concrete dingen, die het kan zien, tellen of vastnemen.

Conservatie
Het inzicht dat een hoeveelheid gelijk blijft als alleen de vorm verandert.

Egocentrisme
Alles bekijken vanuit je eigen standpunt, omdat je je moeilijk kunt voorstellen dat een ander iets anders ziet, denkt of weet.

Inlevingsvermogen
Je kunnen voorstellen wat een ander ziet, denkt en voelt (empathie).

Omstander
Iemand die het pesten ziet of ervan weet, zonder pester of slachtoffer te zijn. Omstanders kunnen het pesten versterken of verminderen.

Operatie
Volgens Piaget: een logische denkhandeling, iets in je hoofd doen, zoals ordenen, vergelijken of terugdraaien.

Pesten
Iemand herhaaldelijk en met opzet lastigvallen, terwijl er een machtsverschil is, zodat het slachtoffer zich moeilijk kan verdedigen.

Taakbewustzijn
Het besef dat een taak volledig en goed afgewerkt moet worden, ook als ze niet leuk is.

Zelfbeeld
Hoe je jezelf ziet, en waar je goed en minder goed in bent.